

OSMANLI SARAYI'NIN TIYATROLARI*

THE THEATRES OF THE OTTOMAN COURT

Nazende YILMAZ**

Spot: Tiyatro salonu Versay Sarayı Operası ile aynıdır. Locaları birbirinden ayıran korinth tarzı bir sıra sütun yer alır. Kolonların arasındaki parlak ışık saçan avizeler gaz yağıyla aydınlanan salonu gün ışığı gibi aydınlatmaktadır.

ÖZET

Tiyatro gösterileri, pek çok batılı kavram gibi on dokuzuncu yüzyılda Osmanlı kültür hayatına dahil olmuştur ve pek çok yenilik gibi bu müessese de öncelikle sarayın himayesinde gelişme imkânı bulmuştur. Abdülmecid devrinde Naum Tiyatrosu, Saray Tiyatrosu” hüviyetinde kullanılmakta, nadiren de olsa Sultan bu tiyatrodaki gösterilere teşrif etmektedir. Bu devirde Sultan, saraya da bir tiyatro yaptırma ihtiyacı duymuştur. Dolmabahçe Saray Tiyatrosu yalnızca piyeslerin değil, opera ve operet gibi müzikli oyunlar ile konserlerin de icra edildiği bir mekândır. Üç sıra üzerinde otuzdan fazla loca barındıran tiyatro üç yüz kişi alabilecek ölçüdedir. Tiyatro binasında yalnızca gösteri salonu olmayıp diplomatik yemeklerin verilebileceği bir de ziyafet salonu vardır. 1859-1863 yılları arasında faaliyet gösteren tiyatro bir yangın sonucu kullanılamaz hale gelmiştir. 1889 yılında ise, II.Abdülhamid tarafından yaptırılan Yıldız Sarayı Tiyatrosu, bu devirde pek çok opera ve oyunun sahnelendiği bir mekân olmuştur. Tiyatro salonu parter ve bir sıra locadan ibarettir. Sahnenin karşısında saltanat locası yer almaktadır. Yanlarda yer alan toplam dört loca kafesli olup, Harem-i Hümayun mensuplarına ayrılmıştır. Osmanlı başkentine gelen yabancı devlet adamlarını da ağırlayan Yıldız Tiyatrosu, döneminin pek çok ünlü sanatçısına da ev sahipliği yapmıştır.

---

* M.S.G.S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Eylül 2007 tarihli yayınlanmamış “19. Yüzyıl İstanbul Kültür Ortamında Müzik ve Mekân” başlıklı doktora tezinin “Saray Tiyatroları” bölümünden derlenmiştir.

**Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık Bölüm Başkanı, Yard.Doç.Dr.

ABSTRACT

Like many european concept, the theater performances have been involved in the cultural life of the Ottoman in the nineteenth century, and this institution has been able to progress under the auspices of The Ottoman Court. During the reign of Abdülmecid, the Naum Theatre had been characterized as the court theater, and the Sultan had rarely graced the theater performances. During this period, the Sultan required a theater building in the palace. The Dolmabahce Palace Theatre has been a place where musical plays such as operas, operettas and concerts have been performed, as well as the theatre plays. The three rows of the theater that hosts more than thirty chambers were sized to receive three hundred people. As well as the theater hall, the building embodied a banquet hall for the diplomatic dinners. Operating between 1859-1863, the theater became disused as a result of a fire. Furthermore in 1889, built by Abdulhamid II, Yıldız Palace Theatre had been a stage for many operas and plays. The theater consisted of a parterre and a row of boxes. The royal lodge was located across the stage. A total of four grilled chambers in the sides have been dedicated to the members of the Harem-i Humayun. Yıldız Theater regaled some of the foreign dignitaries visiting the capital of the Ottoman Empire, and hosted many famous artists of the period.

*

Kültürümüzün kendine has müzik ve orta oyunu gibi gelenekleri olduğundan, tiyatro gösterileri, pek çok batılı kavram gibi on dokuzuncu yüzyılda Osmanlı kültür hayatına dahil olmuştur ve pek çok yenilik gibi bu müessese de öncelikle sarayın himayesinde gelişme imkânı bulmuştur. Sultan Mahmut, sarayın amatör sanatçıları tarafından icra edilen operetleri izleyebilmek için sarayın bir odasında sahne kurdu muştur. Bu oyunlar, Giuseppe Donizetti'nin Bergamo'daki Dolci'ye 1846'da yazdığı mektupta, şayet yayınlandı ise almak istediği bazı operet partiyonlarıdır. Zamanında bunları İtalya'daki lisede sahneye koymuşlardır.¹ Abdülmecid devrinde Naum Tiyatrosu, "Saray Tiyatrosu" hüviyetinde kullanılmakta, nadiren de olsa Sultan bu tiyatrodaki gösterilere teşrif etmektedir. Bu devirde

---

¹ G.DONIZETTI, "Türkiye'deki Müzik ve Osmanlı İmparatorluk Marşı Üzerine Toplu Bir Bakış", 28.
G.DONIZETTI, Giuseppe (1917) , Histoire de la Reforme de la Musique en Turquie, T.K.S.Arşivi: E. 10776/22

Sultan, saraya da bir tiyatro yaptırma ihtiyacı duymuştur. Bu tiyatro binası yalnızca piyeslerin değil, opera ve operet gibi müzikli oyunlar ile konserlerin de icra edildiği bir mekândır.

Dolmabahçe Saray Tiyatrosu

27 Nisan 1857 tarihli Journal de Constantinople'da yer alan haberde², Sultan Abdülmecid'in Sarayın yanına bir tiyatro yaptırmak arzusunda olduğu belirtilmektedir. Yapının yeri eski tüfek atölyesinin olduğu mevkidir (R.1). Gazete haberlerinde Sultan'ın sanata verdiği cömert destek vurgulanmakta, yapılan tiyatro binasının özellikleri sayılmaktadır. Dolmabahçe Sarayı Garabet Balyan ve oğulları tarafından tasarlanmıştır. Cengiz Can, Fossatilerin hazırlamış oldukları Saray Tiyatrosu projesinin, Dolmabahçe Saray Tiyatrosu'nun salon kısmına uygun olduğunu, dolayısıyla bu tasarımın Fossati-Barborini imzalı olabileceğini belirtmiştir.³ Ancak bunu doğrulayan bir bilgi gazetelerde ve arşivlerde yer almamaktadır. Saray Tiyatrosu'nun mimarları olarak Schau, Diéterle ve Hammond'un adı geçmektedir.⁴ Neoklasik üsluptaki bina yapıldıktan sonra, Fransız dekoratör Séchan'ın ellerine teslim edilmiştir. Gazete haberleri de, sarayın bazı salonları gibi tiyatrosunun da Séchan tarafından dekore edildiğini doğrulamaktadır.⁵ (R.2)

Üç sıra üzerinde otuzdan fazla loca barındıran tiyatro üç yüz kişi alabilecek ölçüdedir. Görkemli tiyatro binasına girebilmek için, üst düzey davetlilerin her biri kendi sınıfına ait salona en yakın girişi kullanmaktadırlar. Herkesin yeri belirlidir. Saltanat locası, Sultan için hazırlanmış olan özel dairelere bitişiktir. Sahnenin karşısında merkezi biçimde birinci katın tamamını kaplar. Cumba biçimli bu locanın zemini kiraz rengi üzerine sırma işli kumaşla kaplıdır. Girişten önce bir merdiven Zat-ı şahaneleri ve hareminin üst kattaki bölümlerine götürmektedir. Hanım sultanların locası kafeslidir. Fakat öylesine büyüktür ki, gösteri boyunca yerlerinde oturup dinlemek zorunda değillerdir. Mekân hareket serbestliği sağlamaktadır. Duvarları altın ve ipekle donatılmıştır. Tavan, imparatorluğun rengi olan gelincik kırmızısı kumaşla kaplıdır. XV.Louis tarzı döşenmiştir. Madame Pompadour'un camları, divanları, halıları ve şinuazerileri gibi zarif unsurlarla bezenmiştir. Şehzadelerin,

---

² J.C. (27.04.1857)

³ Cengiz CAN, **İstanbul'da 19. yy Batılı ve Levanten Mimarlarının Yapı ve Koruma Sorunları**, 156

⁴ S.N.GERÇEK "Dolmabahçe Tiyatrosu", 4

⁵ J.C. (06.03.1858)

J.C. (27.11.1858)

J.C. (15.10.1859)

paşaların ve elçilerin kendilerine ait girişleri, salonları ve locaları vardır. Tiyatro salonu Versay Sarayı Operası ile aynıdır. Locaları birbirinden ayıran korinth tarzı bir sıra sütun yer alır. Kolonların arasındaki parlak ışık saçan avizeler gaz yağıyla aydınlanan salonu gün ışığı gibi aydınlatmaktadır. Parterde koltuklar bulunmaktadır. ⁶

Tiyatro binasında yalnızca gösteri salonu olmayıp diplomatik yemeklerin verilebileceği bir de ziyafet salonu vardır. Duvar boyunca sıralanan kapılardan birinin ardında, sultanın görünmeden ziyafete katılabileceği Padişah Mahfeli, bir diğerinin ardında ise orkestranın çalacağı gizli bir yer bulunmaktadır. Bu Padişah mahfelinden merdivenli bir odaya, merdivenlerden de Sultan'ın yukarıdaki dairesine gidilmektedir. Saltanat locasının arkasındaki odadan dönen bir merdiven harem kısmına çıkar. Locaları ayıran kolonlar kubbe kasnağını, kasnak da kubbeyi taşımaktadır. Locaların arası alçak duvarlarla ayrılmıştır. Yıldızlı saçaklarla süslü kadife perdeler locaların üstünden ve önünden sarkıtılmaktadır. ⁷

Ocak 1859'da Saray Tiyatrosu'nun açılışı gazetelerde bildirilmiştir. ⁸ 8 Ocak 1859'da Naum Tiyatrosu Kumpanyası burada bir temsil vermiştir. Ancak resmi açılış 12 Ocak'ta, Sultan ile birlikte davetli olan elçiler ve eşlerinin de bulunduğu topluluğa, yine aynı trupun gösterileriyle gerçekleşmiştir. Ricci'nin ⁹ "Scaramuccia" operasının ilk iki perdesi, Padovani'nin keman konseri ve "Chasse de Diane" ¹⁰ balesi temsil edilmiştir. 25 ve 26 Şubat'ta da temsiller gerçekleşmiş, bunlara saray kadınlarından da izleyiciler katılmışlardır. Tiyatronun, Buğdan Prensi Alexandre Jean, Grand Duc Constantin gibi yabancı konukları da olmuştur. Şinasi'nin "Şair Evlenmesi" adlı ilk Türk tiyatro oyunu dahi burada oynanmıştır. ¹¹ 13 Ekim 1859'daki gösteriyi Sultan, akşam saat 7:00'den 11:00'e kadar locasından izlemiştir. ¹²

Muzıka-i Hümayun Mirliyası olan Necip Paşa Saray'daki müzik okulunu idare etmektedir. 19 Ekim 1859'da bu okulun öğrencileri bir gece düzenlemişlerdir. Pantomim gösterisinin ardından orkestra son derece başarılı bir performans gösterirler. Pera sosyetesinin

---

⁶ J.C. (06.03.1858)

⁷ J.C. (27.11.1858)

⁸ R.A.SEVENGİL, **Opera Sanatı ile İlk Temaslarımız**, 62

⁹ Luigi Ricci (1805-1859): Napoli doğumlu İtalyan Opera bestecisi, 1834'te bestelediği "Un'avventura di Scaramuccia" operası ile Avrupa'da nam salmıştır.

¹⁰ Bestecisinin ismi verilmediğinden, muhtemelen Jean-Baptiste Lully'nin (1632-1687)"Ballet Des Arts / La Chasse - Récit de Diane" (1663) adlı balesinden bahsedilmektedir.

¹¹ S.UMUR "Abdülmecit, Opera ve Dolmabahçe Saray Tiyatrosu", 58

¹² J.C. (15.10.1859)

ilgiyle takip ettiği, Alexine ve Adeline Poumicon adlı bayan piyanistler Sultan'ın huzurunda, Rossini'nin "Padişah Marşı"nın da yer aldığı eserleri icra etmişlerdir. Gösteri bazı İspanyol dansları ile sona ermiştir. 26 Ekim 1859'da Necip Paşa'nın isteği üzerine gazetede bir ilan yer alır. Buna göre artık Muzıka-i Hümayun okulu, Pisani'nin idaresinde Saray Tiyatrosu ve Guatelli'nin idaresinde askeri bandolar olmak üzere iki kısma ayrılmıştır.¹³

Sultan Abdülmecid'in Saray Tiyatrosu'nu son ziyareti 16 Nisan 1861'de gerçekleşmiştir. Yine vekiller, yüksek dereceli memurlar ve kordiplomatik davetlidir. 25 Haziran 1861'de Abdülmecid'in ölümü üzerine "Saray Tiyatrosu" etkinlikleri de sona erdiği belirtilse de¹⁴, Abdülaziz devrinde de bir süre faal olmuştur. Abdülaziz tahta çıktığı zaman devletin önemli meselelerinden birisi, israftan kurtulmak idi. Bunun için saraydan başlayarak büyük tasarruflara girişilmiştir. Tahta çıktıktan sonra bir aya kalmadan saray personeli kara ve deniz ordusuna asker olarak nakledilir. Ağustos ayına kadar bunlar 1500 kişiyi bulacaktır. Saraydaki bir çok altın ve gümüş eşya, eritmek üzere Darphane'ye gönderilir. Doğal olarak Muzıka-i Hümayun da bu tasarruf hareketinden etkilenerek personeli 105 kişi eksiltir. Ancak Saray Tiyatrosu'nda, Muzıka-i Hümayun Mektebi öğrencileri tarafından verilen temsillere devam edilmektedir. Abdülaziz, hemen hemen ayda bir defa, saray ve hükümet erkânının da davet edildiği bu temsillere şehzadelerle birlikte gitmiştir.

1863 senesinde çıkan bir yangında binanın içi kısmen yanmış, bir daha tamir edilmemiştir. Adolphe Thalasso da tiyatronun yanmış olduğunu belirtmektedir.¹⁵ Topkapı Sarayı arşivlerindeki 1866 tarihli bir belge de sonradan bu binanın tahliye edildiğini göstermektedir. Bu belge, Hazine-i Hümayun'a konulmuş olan tiyatronun eşyasını belirten bir listedir.¹⁶ Sonradan tütün deposuna çevrilen bina 1937'de yol yapımı dolayısıyla yıkılmıştır.

Yıldız Sarayı Tiyatrosu

1889 yılında, II.Abdülhamid tarafından, Kalfa Vasilaki'nin oğlu Yanko'ya yaptırılan Yıldız Sarayı Tiyatrosu, bu devirde pek çok opera ve oyunun sahnelendiği bir mekân olmuştur. Dar ve uzun salonun duvarları kadife benzeri uzun tüylü bir kumaşla kaplıdır.

---

¹³ Bkz. (11), UMUR, 58

¹⁴ A.g.m., 58

¹⁵ Adolph THALASSO, "Le Théâtre Turc Contemporain", 1039

¹⁶ T.K.S.A. , D.568 (Aralık 1866- H. 9 Recep 1283)

Tavan altın yıldızla süslenmiştir.¹⁷ Yıldız Sarayı'nın bahçesinin kuzeyindeki ikinci avluda, Hünkar Dairesi, Gedikli Cariyeler ve Musahip Ağalar Dairesi'ne bitişik konumda olan tiyatro, muhtemelen daha önce var olan ahır kalıntılarının üzerine yapılmıştır. Sultan Abdülhamid, oyun izlemek istediğinde, çalıştığı ve oturduğu binadan çıkmadan, kapalı bir koridordan geçip merdivenleri inerek tiyatroya gelebiliyordu. Bu geçiş koridoru artık bulunmayan Musahip Ağalar Dairesi'nde yer almaktadır.¹⁸

Tiyatro salonu parter ve bir sıra locadan ibarettir. Sahnenin karşısında saltanat locası yer almaktadır. Yanlarda yer alan toplam dört loca kafesli olup, Harem-i Hümayun mensuplarına ayrılmıştır. Şehzadeler ve vekillerden davetliler, Sultan'ın locasının iki yanında yerlerini almaktadırlar. Sarayın büyük memurları saltanat locasının yanındaki odacıkta bulunurken, Hademe-i Hümayun ve yaverler ise bu locanın altındaki giriş yerinin iç tarafında ayakta durmaktadırlar. Parterin bir kısmında orkestra, bir bölümünde ise bendegân, paşalar ve beyler oturmaktadırlar. Bazen, sefirler geldiğinde gösteri erkeklere mahsus olup, harem locasının kafesleri de açılmaktadır.¹⁹

Alman İmparatoru II. Willhelm, tiyatronun açıldığı 1889 yılında ve 1899'da İstanbul'a gelmiştir. Bu ziyaretlerinde, Sultan Abdülhamid tarafından Yıldız Tiyatrosu'nda opera temsili izleme imkânı da bulmuştur. Osmanlı başkentine gelen yabancı devlet adamlarını da ağırlayan Yıldız Tiyatrosu, döneminin pek çok ünlü sanatçısına da ev sahipliği yapmıştır. Sara Bernardt, Madam Yüdüth, Violette, Mösyö de Remier, Coquelin Kardeşler, Le Loin, Matmazel Suzanne Despre ve Çhaliapin bunlardan bazılarıdır. Chaliapin²⁰, Rusya İmparatoru'nun gönderdiği, imparatorluk tiyatrosunun musiki heyeti ile birlikte gelmiştir.²¹ Sara Bernardt ile Coquelin Cadet'yi ise saraya getiren kişi Fransa Sefiri Constance olmuştur. Oyun sonrasında sanatçılara nişan verilmiştir.²²

Abdülhamid döneminde yerli ve yabancı iki tiyatro grubu çalışmıştır. İstanbul'a gelen truplara, esvapçıbaşı İlyas Bey vasıtasıyla Saray Tiyatrosu'nda oyun verdirilir, nişan, madalya

---

¹⁷ Bkz. (8), SEVENGİL, 118

¹⁸ Murat POLAT, **Dolmabahçe Ve Yıldız Saray Tiyatroları Üzerine Mimari Değerlendirmeler**, 78,79,80

¹⁹ Ayşe OSMANOĞLU, **Babam Abdülhamid**, 69

²⁰ **Chaliapin**: 1873 yılında Kazan'da dünyaya gelen Rus şan sanatçısı, 1894'te Petersburg'ta verdiği konserle tanınmış, 1896'da Moskova Operası'na girmiştir. Daha sonra İstanbul'a gelen sanatçının ünü ilerleyen yıllarda Avrupa ve Amerika çapında yayılmıştır.

²¹ Bkz. (8), SEVENGİL, 132,133

²² Bkz. (19), OSMANOĞLU, 68

ya da para ile ödüllendirilirdi.²³ 1892'den itibaren on beş sene boyunca faal olacak olan bir opera, operet heyeti kurulmuştur. O sene İstanbul'a gelmiş olan İtalyan trupundan bir aileyi Sultan Abdülhamid maiyetine almış ve Muzika-i Hümayun'a kaydettirmiştir. Bu, Ayşe Osmanoğlu'nun "Çampi Ailesi"²⁴ diye bahsettiği Salvatore Stravolo'nun ailesidir. Oğulları Komik Arturo, Tenor Alfredo, kızı Olimpia ve damadı Luigi Falconi ile birlikte aylığa bağlanmışlardır.²⁵ Önceleri kadın rolleri erkekler tarafından yapılıırken sonra kadın oyuncular da kadroya alınmışlardır.²⁶ Beyoğlu'nda gösteri yapan Labruna idaresindeki İtalyan trupu, saraya davet edilmiştir. Bu heyetin primadonnası Emilia, Padişah tarafından çok beğenildiği için nişan verilmiş ve saray kadrosuna alınmıştır. Saray Tiyatrosu'nun primadonnası olan Emilia, daha sonra Tenor Alfredo ile evlenmiştir. Bu çift Sultan Abdülhamid'in tahttan indirilişinden sonra da kendisine duydukları sadakattan dolayı İstanbul'da kendilerine vermiş olduğu dairede kalmışlardır. Hatta Abdülhamid sürgünde, Selanik'teki Alatini Köşkü'nde ikamet ettiği sıralarda Emilia, yakındaki bir İtalyan evinde piyano çalıp, şarkı söylemiş ve Sultan'ı sesiyle duygulandırmıştır.²⁷

Opera ve operetlerde kullanılan orkestrayı başlarda Callisto Guatelli Paşa yönetmiştir. Sonradan bu göreve Dussap Paşa getirilmiştir. Dussap Paşa orkestrayı piyano eşliği ile idare etmiştir.²⁸

Yıldız Tiyatrosu'nda yalnız İtalyanca opera, operet ve klasik müzik konserleri verilmemiş, aynı zamanda Türkçe oyunlar da oynanmıştır. Yıldız Tiyatrosu yapılmadan evvel, sarayda kurulan portatif sahnelerde Yakup Güllü (Güllü Agop)²⁹ yönetimindeki Muzika-i Hümayun gençleri Türkçe müzikli oyunlar sergilemişlerdir. 1884'te saraya alınan Ahmet Mithat Efendi'nin yazdığı eserler de sahnelenmiştir. Sonradan Muzika-i Hümayun şeflerinden olana Zati ve Saffet Beyler de bu gösterilerde yer almışlardır. Başrolde Zati Bey, kadın rollerinde Ali İlyas Bey yer alırdı. Bu dönem Zati Bey aynı zamanda tiyatronun müdürü konumundadır.³⁰ Gedikpaşa Tiyatrosu'nun sonunu getiren, Ahmet Mithat Efendi'nin "Çengi"

---

²³ Bkz. (19), OSMANOĞLU, 120,121

²⁴ A.g.k., 68

²⁵ Bkz. (8), SEVENGİL, 122,123,124

²⁶ A.g.k., 127

²⁷ Bkz. (8), SEVENGİL, 122,123, 124,125: Atıf Hüseyin (29.03.1917): **Muhtıra**, Yazma, 11. defter

²⁸ Bkz. (8), SEVENGİL, 128

²⁹ 1880'lerde saray kadrosuna girdikten kısa süre sonra Güllü Agop, Müslüman olup, ismini "Yakup" olarak değiştirmiştir.

³⁰ Bkz. (8), SEVENGİL, 145

opereti ile Şehzadebaşı Mesire-i Efkâr Tiyatrosu'nda üç kez oynatılmış olan “Pembe Kız” opereti, Yıldız Sarayı Tiyatrosu'nda sahnelenmiş Türkçe oyunlar arasındadır.³¹

Yaz aylarında eserler, Yıldız Sarayı Tiyatrosu yerine, açık alanda kurulan portatif bir tiyatrodaki sahneleniyordu. Bu sahne harem bahçesinin Hünkâr sofasına bakan tarafına kuruluyordu. Burada bazen ortaoyunu da oynatılmaktaydı. Saray halkı pencerelerden oyunu seyredebiliyordu. Sultan Abdülhamid bazı akşamlar oda orkestrasını kendi dairesi önündeki çimenlikte çaldırır ve dinlerdi.³²

Yıldız Sarayı Tiyatrosu'nda Abdülhamid devrinden sonra da birkaç temsil verilmiştir. Ancak saray sanatçıları bu gösterilerde yer almamışlardır. 1910 yılının Şubat ayında hanımlara mahsus iki müsamere bu mekânda gerçekleşmiştir. Bu temsillerde Bahriye Bاندosu tarafından bazı marşlar ve şarkılar da seslendirilmiştir.³³ Sonuç itibariyle pek çok güzel atılım gibi bu tiyatronun faaliyetleri de Abdülhamid'in tahttan indirilişini müteakip zayıflayıp son bulmuştur.

---

³¹ A.g.k., 151

³² Bkz. (19), OSMANOĞLU, 69

³³ Bkz. (8), SEVENGİL, 159-160

R.1- Dolmabahçe Saray Tiyatrosu – Abdullah Biraderler (1862-63)

R.2- Dolmabahçe Saray Tiyatrosu'nun iç tasviri – Ayşe Türemiş

KAYNAKLAR

CAN, Cengiz (1993), **İstanbul'da 19. yy Batılı ve Levanten Mimarlarının Yapı ve Koruma Sorunları**, yayınlanmamış doktora tezi, YTÜ. Fen Bilimleri Enst., İstanbul

DONIZETTI, Giuseppe, “Türkiye’deki Müzik ve Osmanlı İmparatorluk Marşı Üzerine Toplu Bir Bakış”;G.DONIZETTI, Giuseppe (1917) , **Histoire de la Reforme de la Musique en Turquie**, T.K.S.Arşivi: E. 10776/22

GERÇEK, Selim Nüzhet (1941), “Dolmabahçe Tiyatrosu”, **Perde ve Sahne**, 4, Temmuz: 3,4

OSMANOĞLU, Ayşe (1960), **Babam Abdülhamid**, Güven Yayınevi, İstanbul

POLAT, Murat (2001), **Dolmabahçe Ve Yıldız Saray Tiyatroları Üzerine Mimari Değerlendirmeler** , yayınlanmamış doktora tezi, YTÜ. Fen Bilimleri Enst., İstanbul

SEVENGİL, Refik Ahmet (1959), **Opera Sanatı ile İlk Temaslarımız**, MEB, İstanbul

TAHSİN PAŞA (1931), **Abdülhamid ve Yıldız Hatıraları**, İstanbul

THALASSO, Adolphe (1899), “Le Théâtre Turc Contemporain”, **Revue Encyclopédique**, 09 Aralık; 1037-1044

UMUR, Süha (1987), ‘Abdülmecit, Opera ve Dolmabahçe Saray Tiyatrosu’, **Milli Saraylar**, 1, 43-59

Gazeteler: Journal de Constantinople

J.C. (06.03.1858)

J.C. (27.11.1858)

J.C. (15.10.1859)

Belgeler: Topkapı Sarayı Arşivi

T.K.S.A. , D.568 (Aralık 1866- H. 9 Recep 1283)